

ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВА ТА УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЦТВОМ

Чижник В.М.,

*проректор з економічних питань
та соціального розвитку Технологічного
університету Поділля, доктор економічних
наук, доцент*

ШЛЯХИ ЗНИЖЕННЯ ТРУДОМІСТКОСТІ ПРОДУКЦІЇ У СИСТЕМІ ЕКОНОМІЇ ВИТРАТ ВИРОБНИЦТВА

Підвищена зацікавленість в Україні до систем економії витрат виробництва викликана перш за все їх актуальністю і важливістю управління за умов ринкових відносин. Особливо коли це стосується використання робочої сили, майже половину витрат виробництва у загальній собівартості продукції складають витрати, які пов'язані з її трудомісткістю.

Економічна наука внесла певний вклад у розвиток теоретичних положень методології оцінки трудомісткості продукції. Шляхами зниження трудомісткості в системі економії витрат виробництва займалися як зарубіжні вчені: Б.М. Генкін, Г.Е. Слезінгер, М.В. Грачов, В.Е. Ліхтенштейн, А.Г. Любінецький, так і вітчизняні вчені: Д.П. Богиня, Б.Н. Ігумнов, В.Д. Лагутін, О.М. Уманський, С.І. Бандур, І.К. Бондарь.

Резервами зниження трудомісткості продукції за умов розвитку ринкових відносин мають бути кількісно вимірні можливості витрат живої та уречевленої праці. Їх слід виявляти на ранніх стадіях життєвого циклу виробів та у процесі виробництва, за допомогою функціонально-вартісного аналізу, економіко-математичного моделювання тощо. Використання останнього для зниження собівартості продукції, що випускається, має деякі відмінності від його застосування при розробці нових виробів. Головна відмінність полягає у тому, що на стадії науково-дослідних робіт він використовується для оцінки якості майбутніх виробів, у комплексі з якими вирішуються завдання зниження витрат на їх виробництво та експлуатацію, а для пошуку резервів зниження собівартості обсяг досліджень обмежується окремими виробами, їх елементами, технологією та організацією виробництва.

Результатом проведення аналізу завжди має бути зниження витрат на одиницю корисного ефекту, а саме:

- підвищення споживчих якостей виробу при одночасному зниженні витрат;
- підвищення цих якостей при збереженні або економічно виправданому збільшенні витрат;
- скорочення витрат при збереженні або обґрунтованому зниженні функціональних параметрів виробу до необхідного рівня.

Основною особливістю аналізу трудомісткості є обмеження у кількості виробів, а по окремих з них – обмеження у кількості окремих елементів, технології та організації виробництва, які мають великі потенційні внутрішньовиробничі резерви зниження витрат (матеріальних, трудових тощо). Об'єктами дослідження мають бути високовартісні деталі, вузли низької якості, гостродифіцитні матеріали тощо [3, с. 29].

Резерви зниження трудомісткості, які мають виявлятися у процесі аналізу, знаходяться шляхом усунення надмірних витрат, які були закладені в недосконалість конструкції виробу в цілому або

його деталей, відсталості технології та організації виробництва. Основна увага тут має приділятися виявленню неекономічних технічних рішень, непотрібних та недовикористаних функціональних ресурсів (механічна точність, витривалість тощо), відхилень від нормальних умов, які передбачені процесами виготовлення і організації виробництва тощо. Зниження надмірних трудових витрат або їх повне усунення має виконуватися в межах основної конструкції виробу, змінюючи тільки окремі елементи, але зберігаючи їх взаємозв'язки і взаємодію з іншими складовими виробу. Аналіз трудомісткості виробів слід проводити з метою зниження собівартості, в першу чергу тих, які займають найбільшу питому вагу в загальному випуску продукції при умові збереження його в перспективі. На практиці можуть використовуватися й інші категорії для вибору об'єкта, наприклад, питома вага даного виробу у загальній трудоемкості; матеріальні витрати, витрати конкретного матеріалу тощо. По цих категоріях встановлюється очевидність проведення такого аналізу.

Після відбору об'єктів аналізу слід скласти план проведення, який обов'язково має включати: аналіз зібраної інформації; аналіз конструкції та деталей, які виготовляються за певною технологією та при відповідній організації виробництва, що дозволяє визначити завдання по зниженню витрат на їх виготовлення; пошук ідеї та пропозиції по вирішенню намічених завдань; експертизу ідеї, вибір найбільш реальних рекомендацій та їх підготовка; прийняття рішень та забезпечення їх впровадження [2, с. 39].

Основним робочим документом є складова нормативна та конструкторсько-технічна структура виробу, що вивчається. Конструкторсько-технічна структура відбиває технологічну послідовність, субпідрядність елементів конструкції на рівні деталей та складових одиниць при їх вмонтуванні у виріб.

Виходячи з вищесказаного, нами отримані формульні залежності, за якими при впровадженні всіх перерахованих заходів можна обчислити:

- величину резерву зниження трудомісткості та собівартості

$$P \downarrow C = C_B - C_\phi = 3_\phi - P \downarrow B + DB/VBB_\phi + P \uparrow VBB - B_\phi / VBB_\phi, \quad (1)$$

де C_B, C_ϕ – відповідно, можливий і фактичний рівні собівартості виробу;

DB – додаткові витрати, необхідні для освоєння резервів збільшення випуску продукції;

$(P \uparrow VBB)$ – збільшення обсягу випуску продукції;

$(P \downarrow 3)$ – скорочення витрат на виробництво продукції;

- економію витрат на оплату праці:

$$P \downarrow 3П = (UTE_1 - UTE_0) \cdot O_{\text{пл}} \cdot VBB_{\text{пл}}, \quad (2)$$

де UTE_1, UTE_0 – трудомісткість виробів до і після впровадження відповідних заходів;

$O_{\text{пл}}$ – плановий рівень середньої годинної оплати праці;

- величину резерву зниження матеріальних витрат:

$$P \downarrow MB = (UP_1 - UP_0) \cdot VBB_{\text{пл}},$$

UP_0, UP_1 – витрати матеріалів на одиницю продукції відповідно до та після впровадження організаційно-технічних заходів;

$Ц_{\text{пл}}$ – планові ціни на матеріали;

- величину скорочення витрат на утримання основних фондів:

$$P \downarrow OB\Phi = \sum_{i=1}^n (P \downarrow ОП\Phi_i \cdot H_{ai}) ,$$

де $P \downarrow OB\Phi_i$ – початкова вартість основних фондів,

H_{ai} – норма амортизації

- додаткові витрати на освоєння резервів збільшення виробництва продукції:

$$Дв = P \uparrow VB\Pi_i \cdot ПЗВ\phi ,$$

де $P \uparrow VB\Pi_i$ – резерв збільшення випуску продукції і-го виробу,

$ПЗВ\phi$ – фактичний рівень питомих змінних витрат.

Нами визначено основні резерви зниження трудомісткості продукції, які можуть бути представлені і структуровані відповідно до рис. 1.

Виявленню шляхів зниження трудомісткості сприяє проведення аналізу структури собівартості продукції на основі групування витрат за різними класифікаційними ознаками залежно від цілей управління. Найбільшу питому вагу у собівартості продукції займають матеріальні витрати, тому методиці аналізу матеріальних витрат приділяється певна увага. Аналіз матеріальних витрат має проводитися паралельно з вивченням використання матеріальних ресурсів. Економія прямих матеріальних витрат в повному обсязі обумовлена підвищенням ефективності використання матеріальних ресурсів. Результати ретроспективного аналізу собівартості є основою для визначення планової собівартості продукції [5, с. 165].

На всіх стадіях, крім проектної, життєвого циклу виробу необхідно проводити техніко-економічний аналіз, який є логічним продовженням вартісного і дає можливість виявити резерви економії матеріальних, вартісних та трудових ресурсів на основі дослідження методів і способів створення об'єкта з уже заданими функціями [4, с. 127–131].

У практиці застосування слід скористатися попередільним або багатопередільним методами. При першому методі витрати обліковуються в розрізі технологічних переділів, видів продукції або напівфабрикатів. Цей метод витрат слід застосовувати на тих промислових підприємствах, де продукція виготовляється при послідовній переробці вихідної сировини за окремими стадіями (переділами, фазами) технологічного процесу. При застосуванні однопередільного методу технологічний процес не поділяється, а від першої операції до останньої становить єдине ціле.

Багатопередільний метод застосовують, коли технологічний процес поділяють на декілька технологічних фаз (стадій, переділів) і наприкінці кожного переділу одержують напівфабрикат, який визначають за кількістю і вартістю, тобто калькулюють виробничу собівартість напівфабрикатів. Готовий продукт одержують наприкінці останнього переділу. Попередільний метод обліку витрат має у різних галузях свої особливості. Вони пов'язані з особливостями технології та організації виробництва й незавершеного виробництва. В усіх випадках синтетичний облік ведуть на рахунку № 23 “Виробництво”. Аналітичний облік обмежують переділами та фазами. На дебеті рахунку №23 “Виробництво” відображають прямі витрати. Усі непрямі витрати обліковують на рахунку № 23, 91, 92 в цілому по підприємству, а потім розподіляють пропорційно параметрам, які найбільш відповідають тій чи іншій галузі. Після зведення витрат починають калькулювання собівартості продукції. Для цього визначають незавершене виробництво по кожному переділу або фазі технологічного процесу, оцінюють його по галузевих рекомендаціях та згідно з чинним законодавством про оцінку ресурсів. Позамовний метод обліку витрат на вироб-

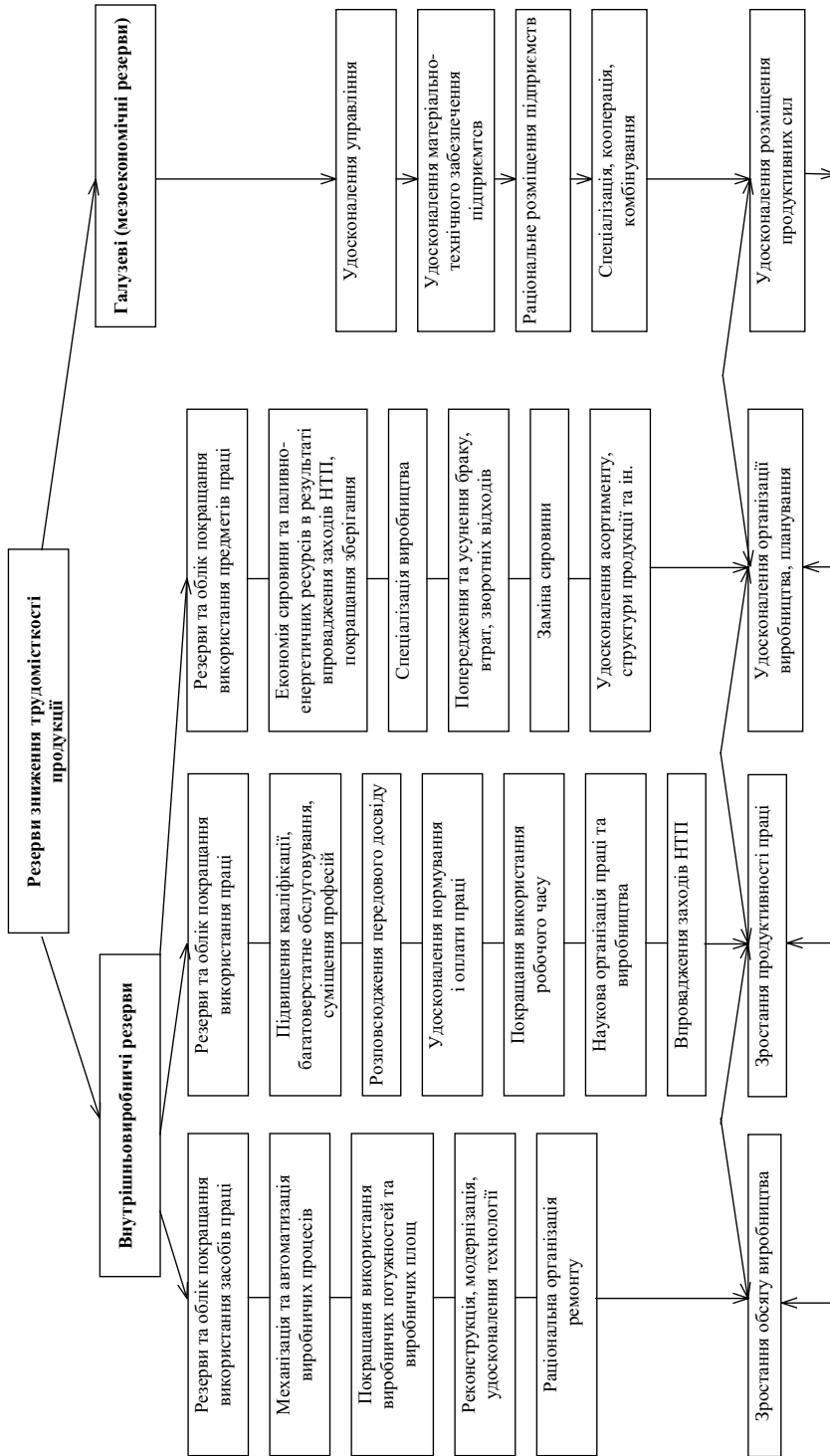

Рис. 1. Структура резервів зниження трудомісткості продукції

ництво застосовують, в основному, в індивідуальних та дрібносерійних виробництвах. Об'єктами обліку при цьому методі є окремі замовлення. До таких виробництв належать судно-, турбо-, авіабудівні та інші виробництва. Кожному замовленню надають окремий номер, який зазначають в усіх документах про витрати на це замовлення.

Синтетичний облік ведуть на рахунках № 23, 91, 92, а для аналітичного обліку відокремлюють по кожному замовленню прямі витрати й по кожному виду витрат – непрямі. Непрямі витрати кожен місяць розподіляють між замовленнями. Фактичну собівартість окремих замовлень визначають або після передачі на склад, або перед здаванням замовнику безпосередньо.

Нормативний метод обліку витрат на виробництво слід застосовувати для щоденного виявлення відхилень від діючих норм на виробництво з метою запобігання надмірних витрат коштів підприємства. Суть нормативного методу зводиться до того, що витрати на виробництво обліковуються з поділом їх на три елементи обліку:

- 1) витрати у межах норми (плану, кошторису, квоти тощо);
- 2) зменшення (економія) або збільшення (перевитрати) витрат порівняно з нормою (квотою, кошторисом тощо) внаслідок зміни норми під впливом технічного прогресу;
- 3) відхилення витрат порівняно з нормою у бік зменшення (економія) або збільшення (перевитрати).

Важливим елементом нормативного методу обліку витрат на виробництво є складання нормативної калькуляції. Нормативна калькуляція має складатися на основі діючих на початку року норм витрат на конкретний вид продукції в розрізі витрат за елементами собівартості.

Таким чином, запровадження представлених резервів зниження трудомісткості продукції та методів обліку всіх витрат дає можливість ще на ранніх стадіях розробки конкурентоспроможної продукції впливати на зниження собівартості продукції, а значить і збільшення обсягів прибутку на підприємстві. Головне у кожному конкретному випадку правильно їх використовувати, з максимально можливою віддачею і отриманням відповідного фінансового результату.

Література

1. Богиня Д.П. *Производительность труда: факторы и резервы роста.* – К.: Наукова думка, 1983. – 126 с.
2. Лихтенштейн В.Е. *Моделирование процессов планирования, нормирования, финансирования производственных систем в вероятностных условиях.* – М.: Наука, 1980. – 265 с.
3. *Методика выбора показателей для оценки надёжности сложных технических систем.* – М.: Изд-во стандартов, 1981. – 113 с.
4. Нижник В.М. *Затрати і результати праці в транзитній економіці (проблеми теорії та практики).* – Хмельницький: Поділля, 2000. – 359 с.

Стаття рекомендована до друку кафедрою обліку та аудиту
Технологічного університету Поділля.

